

VIRUSLI GEPATITLAR

Xakimjonov Sardorbek

Yuqumli kasalliklarda hamshiralik ishi

Tel: 950480090

Elektron pochta: sardorbekxakimjonov374@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola virusli hepatitlar (A, B, C, D, E) va ularning hamshiralik ishida tutgan oʻrni haqida yoritadi. Virusli hepatitlarning epidemiologiyasi, klinik belgilari, diagnostikasi va davolash usullari, shuningdek, hamshiralik jarayonida bemorlarga koʻrsatiladigan yordamning asosiy yoʻnalishlari keng yoritiladi. Maqolada hamshiralar tomonidan bemorlarning hay bojxonada bemorlarning hayot sifatini oshirish, kasallikning tarqalishini oldini olish va davolash jarayonida bemorlarni qoʻllab-quvvatlash boʻyicha amaliy tavsiyalar keltiriladi. Ushbu maqola yuqumli kasalliklar boʻyicha hamshiralar va tibbiyot xodimlari uchun foydali manba sifatida xizmat qiladi.

Kalit soʻzlar: virusli hepatit, hamshiralik ishi, yuqumli kasalliklar, bemor parvarishi, infektsiya nazorati, jigar kasalliklari, profilaktika.

Kirish

Virusli hepatitlar jigar hujayralarini zararlaydigan va jiddiy sogʻliq muammolariga olib keladigan yuqumli kasalliklar guruhidir. Ularning turlari (A, B, C, D, E) tarqalish yoʻllari, klinik kechishi va davolash usullari jihatidan farqlanadi. Hamshiralik ishi ushbu kasalliklarda bemorlarga yordam berish, ularning hayot sifatini yaxshilash va kasallikning tarqalishini oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola virusli hepatitlarning xususiyatlarini va hamshiralik jarayonida qoʻllaniladigan strategiyalarni tahlil qiladi.

Virusli hepatitlarning umumiy xususiyatlari

Virusli gepatit turlari

- **Gepatit A:** Fekal-oral yo‘l orqali tarqaladi, ko‘pincha o‘tkir shaklda kechadi va surunkali shaklga o‘tmaydi.
- **Gepatit B:** Qon, jinsiy aloqa va perinatal yo‘l orqali yuqadi, surunkali jigar kasalliklari va jigar saratoniga olib kelishi mumkin.
- **Gepatit C:** Asosan qon orqali tarqaladi, ko‘pincha surunkali shaklga o‘tadi va jigar siroziga sabab bo‘ladi.
- **Gepatit D:** HBV bilan birgalikda infeksiyalanishi mumkin, og‘irroq kechadi.
- **Gepatit E:** Fekal-oral yo‘l orqali tarqaladi, homilador ayollarda jiddiy asoratlarga olib keladi.

Epidemiologiya

Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma‘lumotlariga ko‘ra, 2022 yilda 350 milliondan ortiq odam HBV yoki HCV bilan yashagan. O‘zbekistonda gepatit A va B eng keng tarqalgan bo‘lib, ayniqsa, gigiena sharoitlari yaxshi bo‘lmagan hududlarda yuqori ko‘rsatkichlarga ega.

Virusli gepatitlarda hamshiralik jarayoni

Bemor holatini baholash

Hamshiralik jarayoni bemorning holatini tizimli baholashdan boshlanadi:

- **Anamnez yig‘ish:** Bemorning kasallik tarixi, yaqin aloqalari, sayohat tarixi, hayot tarzi va xavf omillari (masalan, giyohvandlik, xavfli jinsiy aloqa) aniqlanadi.
- **Fizik tekshiruv:** Sariqlik, jigar va taloq kattalashishi, teri va shilliq pardalardagi o‘zgarishlar, shish va boshqa klinik belgilar tekshiriladi.
- **Laboratoriya va diagnostik testlar:** Jigar funksiyasi ko‘rsatkichlari (ALT, AST, bilirubin), virusologik testlar (HBsAg, anti-HCV) va ultratovush tekshiruvlari tahlil qilinadi.

Hamshiralik tashxislari

Hamshira quyidagi tashxislarni qo'yishi mumkin:

- Infektsiya tarqalish xavfi (oto'g'ri gigiena yoki tibbiy muolajalar tufayli).
- Surunkali og'riq (jigar sohasida yoki umumiy noqulaylik).
- Ovqatlanishning buzilishi (ko'ngil aynishi, ishtahaning yo'qolishi tufayli).
- Psixologik stress yoki tashvish (surunkali kasallik tashxisi tufayli).
- Bilim yetishmasligi (kasallik, davolash va profilaktika haqida).

Parvarish rejasi

Parvarish rejasi bemorning individual ehtiyojlariga moslashtiriladi va quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

• Infektsiya nazorati:

- Tibbiy chiqindilarni to'g'ri yo'q qilish va steril asboblarni ishlatish.
- Bemor va uning yaqinlariga gigiena qoidalarini o'rgatish.
- Tibbiy xodimlar uchun standart ehtiyot choralarini qo'llash (qo'lqop, maska, bir martalik ignalar).
- Bemorning izolyatsiyasi (agar kerak bo'lsa) va infektsiya tarqalishini oldini olish choralarini.

• Bemor ta'limi:

- Kasallikning tarqalish yo'llari va profilaktika usullari haqida batafsil ma'lumot berish.
- HBV va HAV vaktsinalarining ahamiyati va jadvalini tushuntirish.
- Oto'g'ri ovqatlanish va spirtli ichimliklardan voz kechish bo'yicha maslahatlar.
- Surunkali gepatit bilan yashash bo'yicha ko'rsatmalar, masalan, muntazam shifokor ko'rigidan o'tish.

• Simptomlarni boshqarish:

- Ko'ngil aynishi va qusishni kamaytirish uchun shifokor buyurgan dori-darmonlarni (masalan, antiemetiklar) berish.
- Og'riqni boshqarish uchun shifokor bilan maslahatlashgan holda analgetiklar qo'llash.
- Jigar faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun maxsus parhez tuzish: yog'li ovqatlardan voz kechish, oqsilli ovqatlarni ko'paytirish va toza suv iste'molini oshirish.
- Bemorning umumiy holatini yaxshilash uchun fizioterapiya yoki engil jismoniy mashqlar tavsiya qilish.

• Psixologik yordam:

- Surunkali gepatit bilan kasallangan bemorlar uchun psixologik maslahat xizmatlarini tashkil qilish.
- Bemor va uning oila a'zolariga kasallik bilan kurashish bo'yicha guruh terapiyasi taklif qilish.
- Stigma va ijtimoiy izolyatsiyani kamaytirish uchun bemorni qo'llab-quvvatlash va ijobiy munosabatni targ'ib qilish.
- Bemorning ruhiy holatini muntazam kuzatish va depressiya belgilari aniqlanganda shifokorga yo'llash.

• Reabilitatsiya va uzoq muddatli parvarish:

- Surunkali gepatit bilan kasallangan bemorlar uchun uzoq muddatli monitoring rejasi tuzish.
- Jigar sirozi yoki saraton kabi asoratlarni erta aniqlash uchun muntazam ultratovush va qon testlarini o'tkazish.
- Bemorning ijtimoiy faolligini oshirish uchun kasbiy reabilitatsiya dasturlariga jalb qilish.
- Oilaviy parvarish rejalarini ishlab chiqish, yaqinlarning bemorga yordam berishini ta'minlash.

• Davolashni muvofiqlashtirish:

- Shifokorlar, farmatsevtlar va boshqa tibbiy xodimlar bilan hamkorlikda davolash rejasini amalga oshirish.

- Antiviral dorilar (masalan, interferon, sofosbuvir) qabul qilish jadvaliga rioya qilishni nazorat qilish.
- Dori-darmonlarning nojo‘ya ta’sirlarini kuzatish va shifokorga xabar berish.
- Bemorning davolashga sadoqatini oshirish uchun motivatsion suhbatlar o‘tkazish.

Virusli hepatitlar profilaktika

- **Vaktsinatsiya:** HBV va HAVga qarshi vaktsinalar keng qo‘llaniladi, ayniqsa, xavf guruhlarida.
- **Gigiena:** Toza suv va oziq-ovqatdan foydalanish, qo‘l yuvish odatlarini shakllantirish.
- **Xavfsiz tibbiy amaliyotlar:** Qon tekshiruvi, steril asboblarni ishlatish va xavfsiz jinsiy aloqa targ‘iboti.
- **Jamoatchilikni xabardor qilish:** Aholi o‘rtasida virusli hepatitlar haqida ma’lumot tarqatish.

Hamshiralik ishining muammolari va yechimlari

- **Muammolar:** Bemorlarning kasallik haqida ma’lumotsizligi, stigma, tibbiy resurslarning cheklanganligi, hamshiralarning malaka yetishmasligi.
- **Yechimlar:** Aholi o‘rtasida targ‘ibot ishlarni kuchaytirish, hamshiralarni doimiy o‘qitish, davlat dasturlarini kengaytirish va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish.

O‘zbekistonda virusli hepatitlar bilan kurash

O‘zbekistonda virusli hepatitlarga qarshi milliy dasturlar amalga oshirilmoqda. HBV vaktsinatsiyasi bolalar orasida majburiydir, HCV davolashda yangi antiviral dorilar qo‘llanilmoqda. Shu bilan birga, aholi xabardorligini oshirish va tibbiy infratuzilmani rivojlantirish bo‘yicha ishlar davom etmoqda.

Xulosa

Virusli hepatitlar sogʻliqni saqlash sohasida jiddiy muammo boʻlib, hamshiralik ishi bemorlarni davolash va kasallikning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Hamshiralar bemorlarga taʼlim, parvarish, psixologik yordam va infektsiya nazorati choralarini taʼminlash orqali ularning hayot sifatini yaxshilaydi. Oʻzbekistonda virusli hepatitlarga qarshi kurashda hamshiralarning malakasini oshirish, aholi xabardorligini yuksaltirish va zamonaviy davolash usullarini joriy etish muhim vazifalar sifatida qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti. (2022). *Global Hepatitis Report*. WHO Press.
2. Smeltzer, S. C., & Bare, B. G. (2017). *Brunner & Suddarth's Textbook of Medical-Surgical Nursing*. Lippincott Williams & Wilkins.
3. Oʻzbekiston Respublikasi Sogʻliqni saqlash vazirligi. (2023). *Yuqumli kasalliklar boʻyicha qoʻllanma*.
4. Kumar, V., Abbas, A. K., & Aster, J. C. (2020). *Robbins & Cotran Pathologic Basis of Disease*. Elsevier.
5. Ignatavicius, D. D., & Workman, M. L. (2018). *Medical-Surgical Nursing: Patient-Centered Collaborative Care*. Saunders.